

Nekoliko praških spominov.

(Piše —è.)

Morda se mi kdo čudi, da hočem pisati o Pragi jaz, ki sem bival v njej le deset dnij, in o Pragi, ki krije v sebi toliko dragocenih zanimivostij, da bi jih imel dovolj za leto dnij. Nu, umiri se prijazni čitatelj, saj ti ne podam niti zgodovine starodavne Prage, niti njenega opisa, ampak le nekoliko spominov. Če se spominjam bivanja v Pragi, zdi se mi, kakor čarobne sanje. Praga in njena prekrasna razstava sta mi zavita v nekako romantično svetlobo; v tej razločujem vse njene znamenitosti. Glej, visoki zvonik sv. Vida, a poleg njega ponosni, neizmerni cesarski grad! Poglej sivkasto Veltavo z mnogimi mostovi! Tam je staro mesto še z mnogimi ulicami in uličicami, ondi novo mesto s krasnimi palačami in širokimi ulicami, ponosne cerkve z visokimi, starodavnimi zvoniki. A ono, kar se belí iznad Smihova, ni li starikavi Višegrad? In ti, mladostna razstava, katera si nastala, kakor da so te postavile čez noč čarodejne roke duhov, ali se ne razprostiraš še pred menoj v pisani praznični obleki z vsemi svojimi stavbami in hišicami, z vsemi raznovrstnimi obiskovalci od blizu in od daleč? Da, da, vse je tako v spominu, kakor je bilo takrat v istini, le priljubljeno mi je vse bolj in drago. Zato te še vneto pozdravljam, zlata Praga!

I.

Kaj naj pa povém najprej? Težko je začeti, posebno če čuti človek v sebi tako mogočen učinek, kakor ga je napravila zlata Praga na-me. Če pride kdo izmed nas z dežele v veliko mesto, stoji in pa gleda. Pa če te kake stvari zanimajo, ne moreš naprej, zlasti če srečuješ z vsakim korakom toliko in pa tako dragocenih zgodovinskih spomenikov, kakor jih srečuješ v Pragi. Praga je v tem posebno mesto. Tudi stolni Dunaj ima svojo in sicer lepo

zgodovino, vendar kje so spomeniki, kateri bi te spominjali preteklosti? Umakniti so se morali visokim, prekrasnim palačam, katere ti sicer razveseljujejo oko, vendar srca osvojiti ti ne morejo. In ko se takó sprehajaš po onem morju palač, ali ti ni sprehod jednoličen, ali ne zaželiš, da prideš zopet na deželo, od koder si prišel?

A v Pragi? Tudi ondi srečavaš mnogo ponosnih palač, pa menjajo se z zgodovinskimi pomniki. Tu te pozdravlja starodaven gotski stolp, kateri stoji osamél med visokimi palačami: vse okrog njega se je premenilo, le on je ostal častitljiv, v mnogih letih je otemnel. Ondi te vabi v svoje krilo visoka cerkev: ko gledaš tajinstvene podobe in kipe, katere ti razsvetljuje pisana svetloba barvanih oken, misliš: sedaj, sedaj se oglasi petje pobožnih menihov ali nun; stare hiše z visokimi šiljastimi strehami se ti smeja nasproti, a če zreš še v židovsko mesto, v njegove ozke, temne uličice, če pogledaš v one mračne prodajalnice in veže s staro šaro in gostimi, krivonosimi prodajalci in okroglimi, bradavičastimi prodajalkami, ali se nisi predstavil za jedno ali dve stoletji nazaj? Molčé korakaš po onih temnih ulicah, slavna praška zgodovina ti je v spominu, in skoro čakaš, da srečaš kakega mogočnega viteza v težkem železnem oklepu. Stopiš še nekoliko korakov naprej, zasveti ti zlato solnčece, odpre se ti ponosna, široka ulica, srečavaš prijazne obrazke, gospodo moško in žensko v najnovejšem kroju, na uho pa ti prihaja hitra beseda blagoglasne češčine. A da, to ugaja, ta razlika, ta mnogovrstnost!

Slavna je zgodovina slovanske Prage. Komu ni znano, kako je modra Libuša, Krokova hčerka, sezidala nasproti Višegradu, kjer so do tedaj stanovali češki vojvode, na ponosnih Hradčanih nov grad! Med Višegradom in Hradčani je nastalo sčasoma mesto Malá Strana,

na drugi strani Veltave pa Staro mesto. V osmem stoletju ustanovljena, povzdignila se je Praga skoro do takega cveta, da piše zgodovinar Kozma že leta 1091.: »Urbem conspicio, fama quae sidera tangit.« — Radi se spominjajo Čehi vladanja kralja Přemysla Otokarja II. pa slavnega Karola IV.; zgodovinarji zovejo ti dôbi — zlati dôbi. Cvele so znanosti, širila se je kupčija, širil obrt, a v narodu je bilo blagostanje. Ne dolgo! Nesrečni husitovski boji so podkurili brata proti bratu, bogata češka zemlja se je izpremenila v grobišče, a v narodu zagospodarila beda in lakota. Dolgo so se poznale rane, katere je vsekali ta nesrečni bratovski razpor vsej Češki, posebno pa Pragi. Še-le za Rudolfa II. se je vrnila nekoliko poprejšnja sreča. Ta cesar je stoloval v Pragi, katera je postala središče umetnikov in učenjakov, da so jo začeli zaradi tega zvati: »Zlata Praga«. A zopet se je nebo stemnilo, prišla je nesrečna tridesetletna vojska. Kje je vojska napravila toliko škode, kakor v Pragi? Najlepše umetnine, katere je bil zbral Rudolf z velikim trudom in stroškom, bile so plen tujih vojakov. Kar niso pobrali Sasi, potolkli ali odnesli so divji Švedi, Češko je propadlo zopet za več stoletij. In še vedno ni Praga dosti pretrpela! Evo sedemletne vojske! Tri tedne je naskakoval l. 1757. Friderik pruski Prago. Čez 80.000 krogel so zmetali sovražniki na lepo mesto, najlepše zgradbe so bile ali povsem razdejane, ali pa jako poškodovane, posebno pa prekrasna stolna cerkev sv. Vida, ta najstarejši, največji in najdragocenejši spomenik češke slave. Za cesarja Jožefa II., kateri je odpravil drugodi po svoji državi veliko samostanov, porušili in zaprli so jih mnogo tudi v Pragi, ali jih pa premenili v drugačna poslopja. Tudi nekoliko cerkvá se je takrat premenilo v druge namene, precej spomenikov in starin se je pogubilo po tej poti. Pa vendar hrani Praga še vedno mnogo spomenikov, kateri pričajo o njeni slavni preteklosti, in sedaj se širi pomlajena na vse strani. Krasna razstava priča o njenem bogastvu in marljivosti, češki jezik, katerega

čuješ po cerkvah, ulicah, gostilnah in hišah, o njeni zavednosti, češka književnost priča o velikanskem napredku, s katerim tekmuje z drugimi narodi; razni zavodi kažejo, da v umetelnosti ne zaostaja za sosedi. O drugih stvareh pa ne govorimo.

II.

Kam grem popreje, nego va-te, ti veličastveni božji hram, kateri si vzrasel visoko na kraljevih Hradčanih! Tu zvesto čuvaš že toliko stoletij mesto Prago, katero se je razprostrlo pod tvojimi nogami. Koliko svetih ostankov krijejo tvoji oltarji, koliko dragocenih spomenikov hraniš ti češkemu narodu! Vi-harji velikih vojská in časa so ti udarjali ob zidovje, ali ti se vzdiguješ ponosno in smelo v novem lesku, v novi slavi! Pozdravljen, stolni hram sv. Vida!

Okrog l. 928. je sezidal slavni češki kralj in svetnik Vaclav na mestu sedanje stolne cerkve malo romansko cerkvico, a kmalu po njegovi smrti, bilo je l. 938., so njegovo sveto telo iz Stare Boleslave prenesli semkaj. Splitihnev II. in Vratislav II. sta sezidala mesto nje romansko baziliko, katera se je ohranila do Karola IV. V spomin povišanja praške škofije v nadškofijo je postavil ta najslavnejši češki kralj 21. listopada 1344. temeljni kamen novi gotski cerkvi po načrtu Matije iz Arasa, Francoza. L. 1392. bil je sezidan prez-biterij, a že započeto zidanje ladije so preprečile husitovske vojske in pa veliki požar l. 1541., kateri je uničil skoro pol cerkve. Mnogo je pretrpela cerkev v l. 1619. in v 1620., ko je poveljnik Friderika Pfalškega, Abraham Skultét, cerkev takó oplenil in razdejal, da so ostale gole stene. Najgroznejše godilo se je tej cerkvi l. 1757. ob času obleganja pruskega kralja Friderika II. Zmetali so na cerkev do 22.000 krogel, katere so cerkev povsem poškodovale, tako da je bila zažgana v treh dneh tridesetkrat. Marija Terezija je popravila nekoliko to razdejano cerkev, ali dolgo potem se ni nikdo za njo brigal. L. 1852. se je ustanovilo pod predsedništvom grofa Frančiška Thuna sv.vidsko

društvo, katero je cerkev s 500.000 gl. popravilo, a l. 1873. počelo zidati ladijo. Cerkev meri sedaj v dolžini 59.43 m, a ko bode prizidana ladija, dolga bode 158 m. To je daljina, ali ne? Zidava lepo napreduje. Cerkev bode pod nadzorstvom Jožefa Mockera v jedinstvenem gotskem zlogu obnovljena, imela bode tri zvonike, katerih največji bode visok 156 m (sedaj je le 98 m), in bode jedna najlepših stavb na svetu.

Poglejmo si sedaj malo njeno notranjost! Če bi hoteli zvedeti vse njene znamenitosti, potem bi bilo pač najbolje, da si izberemo jednega od onih mnogih, lepo rejenih vodnikov, cerkvenikov ali kali, kateri ondudaj prežé na tujce, ter nam za nekoliko dvojač razložé z načinom in s samozavestjo kakkega propovednika svoje naučeno razlaganje.

Ponosno se dviga sredi cerkve kameniti veliki oltar, narejen po načrtu Kranerovem. Nad lepimi marmornatimi stopnicami je oltarna miza, katera je okrašena z lepimi doprskimi relievi prorokov stare zaveze; te je napravil Šimek. Nad mizo se vzdiguje ostali altarni nastav, v katerem v dragocenih skrinjicah počivajo svetinje čeških zaščitnikov: sv. Vavrlava, Vida, Vojteha, Prokopa, Cirila in sv. Ludmle. Ne bodem opisoval vseh kapelice, katerih se je okrog svetišča porazvrstilo dvanajst, omenim le znamenitejše. Na levo se ti odpira kapelica sv. Sigismunda, v kateri počivajo ostanki tega burgundskega kralja mučenika in pa njegove žene sv. Konstancije, katere je prinesel s Francoskega Karol IV. Precej poleg te kapelice je kapelica sv. Mihaela, katera služi sedaj za zakristijo, a nad njo je cerkvena riznica, katera hrani premmnoge dragocenosti, dasi je bila že nekolikokrat oplenjena. Da ne govorim o njej obširno, spominjam čitatelja le odlomka Markovega evangelija, ki izvira iz 6. stoletja. Ta odlomek so dolgo častili kot rokopis samega sv. Marka, kar pa seveda ni. Tukaj je tudi mnogo starih evangelistarijev, misalov in kancionalov s prekrasnimi sličicami, mnogo relikvijarijev, starih cerkvenih oblačil, meč sv. Vavrlava in Štefana in pa drago-

cena kazalnica (monstrancija) s 1200 dragimi kamni, v kateri se hrani neposušeni jezik svetega Janeza Nepomučana. Izmed drugih prekrasnih kapelice, katere se vrsté v lepem venčku dalje ob svetišču, častitljiva je zlasti kapelica svetega Janeza Nepomučana, nasproti kateri stoji grob sv. Janeza, in sicer na desni strani velikega oltarja. Malo je nadgrobnih spomenikov na svetu, kateri bi bili tako dragoceni, kakor ta. Postavil ga je leta 1736. dunajski srebrar Jožef Wirth, a tehta, kolikor ga je iz srebra, 37 centov. Srebrna rakev, v kateri je še kristalna rakev s telesom svetnikovim, sloni na dveh oltarjih, a držita jo dva velika srebrna angelja. Svetnik je oblečen v kanoniško obleko, a glavo mu obdaja lavorov venec iz čistega zlata, v roki drži zlato palmo, na prstu se mu sveti prstan z velikim demantom, na prsih mu počiva dragocen križ, poleg njega pa je pismo papeža Benedikta XIII., s katerim ga je l. 1729. proglasil za svetnika. Ob krsti držé štirje veliki srebrni angelji venec; kupil jih je prošt Strachovský za 18.954 gld.; celi grob pa cenijo na 210.000 gld. Takov grobni spomenik pač dokazuje, kako časte Čehi svojega svetnika in velikega nebeškega zaščitnika.

Ne smem pozabiti kapelice sv. Vavrlava, katera je zadnja med vsemi; postavil jo je l. 1366. Peter Pazleř. Ta kapelica je med vsemi najbogatejše opravljena, stene so obložene z velikimi lepo brušenimi karneoli, kalcedoni, jaspisi, ametisti — dragimi kamni, kakoršne najdeš le še na gradu Karlovem Tinu, drugodi pa nikjer. Ostanki sv. Vavrlava so počivali nekda v zlati rakvi, ali kralj Sigismund je vzel l. 1420. to rakev in koval iz nje cekine. Ta kapelica hrani še mnogo znamenitih spominov, kakor čelado in železno srajco sv. Vavrlava, starodavno shrambo za sv. Rešnjo Telo in pa dragocene freske dvornih slikarjev Karola IV. Na velikih vratih stoji še bronast obroček v ustih levovih, za katerega se je prijel l. 935. sv. Vavrlav, ko so mahnili po njem od lastnega brata Boleslava najeti morilci. S spoštovanjem sem prijel še jaz stari obroček. Bog zna, koliko rok ga je že prijelo;

pač ni bila nobena tako sveta, kakor svetnikova. Znamenita je ta kapelica tudi zaradi tega, ker so v nji l. 1526. češki stanovi za kralja izvolili Ferdinanda Avstrijskega.

Na desni strani kapelice so železna vratca, skozi katera se pride po tajnih stopnicah do znamenite sobice: v tej so shranjena kraljeva znamenja češkega kralja. Sobica je dobro zaprta; sedem največjih dostojanstvenikov kraljestva hrani ključke od nje, a odpirajo jo le ob redkih prilikah. Tu je več ko 25.000 gld. vredna zlata krona sv. Václava, zlato žezlo in mnoge druge dragocenosti.

Kaj bi še dalje govoril? Že iz teh vrstic vidite, koliko dragocenostij, koliko svetinj hrani stolna cerkev praška. A kdo bi jih vse naštel? Tedne bi potreboval, da bi preučil le to bogato knjigo starin, zgodovine, svetinj in dragocenosti. A kaj pa še le, ko se bode lesketal dogotovljen stolni hram v vsej slavi in ogromnosti! Rad bi doživel oni dan.

III.

Ne samo stolna cerkev sv. Vida, nego še mnogo drugih znamenitostij porazvrstilo se je po kraljevih Hradčanih, kateri so po svoji legi, starini in zanimivosti lepa krona zlati Pragi.

Vsestransko zanimiv je ogromni kraljevi grad. Najstarejši njegov del je Vladislavov del gradu, sezidan v takozvanem Vladislavovem zlogu v letih 1484.—1502. od Beneša Lunskega. Tu je ogromna Vladislavova dvorana, dolga čez 68 metrov, katera je služila nekdanji tudi za viteške igre, a novoizbrani češki kralj je sprejemal v njej svoja poklonstva. Dobro je ohranjena še ona dvorana, iz katere so vrgli 23. maja 1618. Martinica, Slavato in pa njiju pisarja Fabricija 16 m. in pol globoko. Zelena miza, pisalne mizice, velika ogromna peč, vse je še tako kakor takrat, le osebe si še pomisliš in najedenkrat si za več ko 200 let nazaj. In tudi ona grozna burja — tridesetletna vojska, katera se je baš tukaj začela, tudi ona je že potihnila, ostal je le žalosten spomin na one grozote. V kraljevem gradu sta zanimivi še nemška dvorana (nekdanja

zbirka slik in umetelnin — zato: zlata Praga) in pa ogromna španjolska dvorana, obe jako bogato opravljeni. Samo v zadnji gori ob kaki slovesnosti 2600 sveč. Dragocen spomenik je tudi star, bronast kip svetega Jurija na konju v tretjem dvorišču; vlili so ga leta 1373. bratje iz Klussenberka, a tudi drugih zanimivostij je mnogo; kdo bi jih vse naštel!

Ne daleč od stolne cerkve stoji najstarejša praška cerkev sv. Jurija. Sezidal jo je okoli l. 916. Vratislav I., a sestra Boleslava II., Milada je tu utemeljila l. 973. prvi češki samostan benediktinck in mu bila prva opatica. Karol IV. je jako odlikoval te benediktinke; opaticam je dal naslov kneginj in pa pravico, da so kronale vsako češko kraljico. Ta cerkev je jedina stara romanska bazilika v Pragi, a najstarejši njen del je podzemna cerkvica v sredi. Tu počiva v kapelici na strani, okrašeni s starimi freskami, telo sv. Ludmle.

Pozabiti ne smem tudi cerkvice Marije Device z loretansko kapelico in samostanom oo. kapucinov, že prav na drugem koncu Hradčanov. V zvoniku je stroj s 27 zvončki, kateri zaigrajo vsako uro lepo Marijino pesmico; napravil ga je že leta 1694. praški urar Peter Neuman. Cerkvna riznica pa, katera je shranjena v samostanu, je najbogatejša na Češkem. Tukaj se namreč hrani predragocena zlata kazalnica z 6580 demanti in pa mnoge druge znamenite in drage stvari. Baš tako znamenit je tudi samostan oo. premonstrancev na Sijonskem vrhu ali na Strahovu. Že l. 1140. utemeljen, pretrpel je premnoge nezgode od ognja in od sovražnikov; Jožef II. mu je le zarad mnogih odličnih zagovornikov prizanesel. Takih knjižnic je malo, kakor je knjižnica tega samostana. Nekaka resnoba te obhaja, ko se sprehajaš med onimi gromadami knjig in knjižic; čez 60.000 nakopičile so jih tu pridne roke učenih samostancev; a zbirka starih rokopisov, katerih se hrani tu čez 1000, ima predragocenih listin in kodeksov. Izmed mnogih zbirk omenim le še zbirko slik, posebno slavne nizozemske šole, a izmed drugih znamenitostij največje češke orglje s

Češkem toliko nemira in pahnili deželo v toliko bojov in nesreč. Bil je pridigar pri betlehemski kapelici, ki je stala do l. 1786. tamkaj, kjer je sedaj hiša št. 5. Pojdimo dalje, taki spomini nas žalosté. Evo na videz preproste hišice »U Halankû«, vendar jako važne v zgodovini češke omike. V tej hiši stanuje eden izmed najodličnejših čeških rodoljubov, gospod Vojteh Naprstek. On in pa njegova pokojna mati Ana († 1873.) sta odprla svojemu narodu prekrasni in dragoceni obrtni muzej, katerega sta nakupila z lastnim trudom in denarjem. Precej v prizemlju hiše »U Halankû« nahajaš majhno zbirko, v gornjem delu je bogata in velika, vsakemu odprta knjižnica, ki šteje do 40.000 zvezkov, zadaj pa se vzdiguje krasna palača, v katero so nedavno premestili ostale zbirke. V prvem nadstropju vidiš predragocene etnografske predmete iz Indije, Kine, Japana, Afrike, Mehike, obeh Amerik itd. Čuditi sem se moral, kako so točno in lepo izrezljani in napravljeni krasni predmeti raznih azijskih narodov; Evropejci se moramo skriti z vsemi stroji in pripravami. V drugem nadstropju so razni izdelki češkega naroda, največ ročna dela (čepice, predpasniki, suknjice itd.), pač dragocen pripomoček za poučevanje češkega naroda. Srečen narod, kateri ima take Mecene, kakor je Vojteh Naprstek in njegova mati!

Ne gremo daleč, in evo nas v lepi široki ulici, po kateri kar mrgoli gosposkega sveta, in v kateri se ti blišči na obeh straneh v velikih svetlih oknih toliko predmetov, da bi ti kar oči, ne pa le možnja, na njih obtičale. Ej, po taki ulici se že gré, hajdimo torej še mi, saj smo tudi kos gospôde! Vsak trenotek lahko postojimo, da si kaj ogledamo: tu nas vabi k oknu lepa slika, ondi svetlo drago kamenje, tam zopet nova knjiga, ali kaj drugega. Toda kaj je ono, ona velikanska lepa zgradba?

Národní divadlo — odgovori se ti, kar je toliko kot gledališče. Češka

drama je bila do leta 1848. prava pastorka — igralo se je češki le enkrat na teden. Nû, l. 1848. je pa prebudilo marsikaterega zaspanca, in tudi po Češkem se je počelo koledovati za národno gledališče. Po malem je šlo, pa so vendar postavili o Ivanju leta 1868. temeljni kamen novemu gledališču. Zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača, in češko gledališče je bilo dovršeno l. 1881., a potrošili so zanje do 2.000.000 goldinarčkov. V proslavo poroke pokojnega cesarjeviča Rudolfa se je odprlo gledališče slovesno in dvanajstkrat so v njem igrali, potem so pa narejali še nekatere manjše stvari. Kleparji so baš nameščali strelode na streho, ko je začelo 12. srpana zaradi neprevidnosti goreti. Hitro je zgorela streha, gledišče in pozornica. Kdo drugi bi bil morda vse pustil, a rodoljubni Čehi so zbrali prej nego za mesec dnij novih 1.000.000 gold., gledališče zidali so dalje in dovršili srečno leta 1883.

Gledališče je zidano v renesanškem slogu; načrt je napravil prof. J. Žitek. Z umetelnimi deli so je okrasili prvi češki umetelniki: Ženišek, Liška, Schikaneder, Aleš, Myslbek in drugi. Notranjost mu je prav bogata; prostora je v njem za 2500 oseb, a delujoče njegove moči tekmujejo lahko z močmi prvih evropskih gledališč.

Stopimo nekoliko naprej, pa smo na železnem mostu cesarja Franca, kateri spaja Ferdinandovo ulico s Smihovim. Most gre baš čez sredo velikega otoka, ob katerem se podé sivkasti valovi široke Veltave dalje proti severu. Vendar dosti smo se že našetali, krenimo domov, da se počijejo noge za novo ogledovanje! Kako je prijetno zbirati, pregledovati in zapisovati doma spomine minolega dné! Ko bi bil risar, izvestno bi bil napravil lepo zbirko sličic za »Dom in Svet«, a tako moram hraniti slike samo v spominu, in iz tega zajemati te kratke opise.

(Konec.)

Sv. Romedij je storil že v življenju mnogo čudežev. Po božji milosti in pomoči je izganjal z besedo hudobne duhove, pokladal roke na gobove, in so bili očiščeni, z molitvijo je ozdravljaj razne bolnike.

Še veliko bolj pa so se čudeži godili na njegovo priprošnjo po njegovi smrti in se godé še dandanes. Na tisoče in tisoče išče tukaj duševne in telesne pomoči. Zares jako pripraven je ta kraj za svetišče, svetišče samo pa prav primerno za romanje.

Sveti Romedij se navadno slika kot puščavnik, ki ima zraven sebe medveda.

Legenda nam to razlaga tako-le: Ko se je postaral sv. Romedij, potreboval je za popotovanje konja. Neki dan se je pasel njegov konj blizu goščave, a medved pride in ga raztrga. Sv. Romedij je hotel prav tedaj iti v Trident obiskat sv. škofa Vigilija. Ko pa zvé, da je konja raztrgal medved, zapové svojemu učencu Davidu, naj gre tje, kjer je medved raztrgal konja: tam bode našel medveda, tega naj prime in obsedla. Medved je bil pokoren kakor jagnje in nesel svetnika v Trident. Ljudstvo se je čudilo svetemu jezdecu, slavilo pa tudi Boga, ki tako poplačuje živo vero.

Nekoliko praških spominov.

(Piše —ě.)

(Konec.)

V.
Kje jih neki ni, o Bog? Grozno tvoje prokletstvo jih je razpodelo po širokem svetu njim v pričevanje, drugim ljudem pa v pokoro. Kje jih ni — teh razskropljenih Abrahamovih otrok?

Tudi zlata Praga se ponaša ž njimi. Dobrih 15.000 jih šteje in dobro jim je, drugače bi si ne bili sezidali deset zbornic. Nekaj posebnega je to židovsko mesto — Josefov — katero se je razprostrlo od mestne hiše Starega mesta in od sedanje pravoslavne cerkve tja do bregov reke Vltave. Ulica se druží z ulico, vsaka je kriva in ozka. Če gledaš potemnele, umazane nemške napise, če poslušaš njih govorico, pač hitro pozabiš, da si v slovanski Pragi. Ej, niso se izrodili, niso! Smrad puhti od vseh strani, ni čuda: v raznih temnih vežah in nizkih prodajalnicah je naložene toliko stare šare, da je joj. In oni obrazi! Hm, saj ne bi dobil v kraljevskem Jeruzalemu, niti v ponosnem

Damasku bolj židovskega obraza, kakor ga dobim tukaj. Dolgi, vzbočeni nosovi, temne, goste brade in pa one divje, strastne oči, oj da, to je židovsko. Denar in pa denar, to jim je vse. In ta umazana, kričeča židovčad, katera se poganja po ulicah s psi in podi za tujcem, kako je odurna! A če se pomoli še iz okna ali veže debeljuhasta, grda glava kake židovke, potem se brzo nasitiš tega kraja.

In vendar ima tudi ta kraj svoje zanimivosti. Ko smo precej časa hodili sem in tje, pridemo naposled do starodavnega židovskega pokopališča, katero zovejo oni »Beth-Chajim« t. j. dom življenja, kar je pač lepo ime, ker izraža vero v drugo, večno življenje. No — židov je povsodi židov. Dve dvojače moraš položiti v masno roko staremu židu, da dobiš listek za »dom življenja«. Povsodi je kamen in bezeg in zopet bezeg in kamen, le nekoliko travice je poraslo med njima. Čez dvanajst tisoč spomenikov se je porazvrstilo malone

drug ob drugem; na nekem grobu so h krati trije. Košati, debeli bezgi prostirajo prijazno zelene vejice na posivelo kamenje, posuto z židovskimi črkami. Mnogo bajek je nastalo o tem čarobnem pokopališču, katerega začetek stavijo praški židje v davno davnino, da bi bilo tako starejše od samega mesta Prage. A zgodovina dokazuje, da je iz 14. stoletja. Pokopavali so tukaj žide menda iz cele dežele, zato je toliko spomenikov; vsak grob je večkrat prekopan, saj je pa tudi zemlja črna kot črnilo. Posebno zanimiv je spomenik zvezdarja in rabina Löwa, iz dôle Rudolfa II., okrog katerega počiva tri in trideset njegovih najmilejših učencev. Tu je pokopan tudi rabin Meissel, največji dobrotnik praških židov. Od dôle cesarja Jožefa II. pa se židje več ne pokopavajo tukaj, ampak imajo novo pokopališče v Volšanah. Kadar cvete bezeg, tedaj je pač lep ta kraj. Tajinstven mir se razprostira po pokopališču; ne vidiš nič drugega kakor neštnevilne spomenike, veterček pa raznaša prijeten duh in siplje belo cvetje na spomenike in na črno zemljo. Kako bi ne bil mil ta kraj vsakemu židu?

V Josefovju je zanimiva še starodavna sinagoga »Staro-nová škola« nazvana iz početka XIII. stoletja, zidana v lepem gotskem zlogu. Lepa je pa tudi l. 1837. sezidana sinagoga reformovane izraelske skupine, katere notranja oprava je veljala čez 100.000 gld. Dasi ima tudi ta kraj posebnosti, vendar sem rad zapustil to čudno židovsko mesto in šel zopet v lepše, češke strani zlate Prage.

VI.

Kakor se spominja Bošnjak zlate dôle Kulina bana, tako se spominja Pražán srečnega vladanja slavnega Karola IV. Škofijo praško je povzdignil v nadškofijo, utemeljil je slavno češko vseučilišče, kakor tudi Novo mesto v Pragi, ustanovil je mnogo prezasluznih samostanov in sezidal krasne zgradbe, kakor stolno cerkev sv. Vida, Karolinum in pa kameniti most, nazván Karlov.

Ker je o tem mostu poročal ta list že lani, omenjam samo, da ga sedaj

skrbno popravljajo in da bode skoro dogotovljen. Starodavni most bode stal zopet v nekdanjem sijaju.

Nasproti mestnemu stolpu, ki je v Starem mestu, dviga se ogromna zgradba — nekdanji jezuitovski kolegij — Klementinum. Na mestu, kjer stoji Klementinum, bile so nekdanj tri cerkve, samostan, 32 hiš, sedem dvorišč, dva vrta in dve ulici: iz tega sklepaš lahko, kako ogromen prostor je to. Tu so sedaj razni ustavi, stara slavna zvezdarna in pa ogromna vseučiliščna knjižnica (čez 150.000 zvezkov knjig in do 4000 rokopisov).

Če gremo od tukaj po Karlovi ulici mimo mestne hiše, potem pa krenemo v Železno ulico, pridemo do Karolinuma, kjer je bilo najpopreje praško vseučilišče. Nasproti je pa cerkev sv. Pavla, znamenita posebno zato, ker je tukaj župnikoval koncem 14. stoletja Jan s Pomuka (sv. Janez Nep.). V oni ulici pa, katera se prostira od Karolinuma mimo cerkve sv. Pavla dalje, odpira se ti lep prizor — praški trg z zgovornimi branjevkami, katere so razložile ondi raznovrstno blago.

Precej tam-le gori je na prodaj sadje. Ta ponuja debele, sočnate hruške, oni rumene breskve, ondi vidiš lepega grozdja, kakor da si ga baš sedaj utrgal na trti, ona hvali češplje, druga ponuja najlepše črnkaste višnje.

»Sedm za krajcar, sedm, sedm« — kriči, debela bradavičasta žénščina in pogleda sedaj vas, sedaj svojo košarico z lepo izbrano robo.

»Za dva, za dva« — dere se mali deček, kakor da je sam na trgu.

»Šest za nověj«, mrmlja sključena, nagubana babica, ko čuje vaše korake; vendar oči in srce sta ji v malem lončku, iz katerega srka črnkasto tekočino, že napol mrzlo. Kava je le kava!

Ona malo mlajša ne reče ničesar, pogleda vas na pol smehljaše, potem pa ponudi svoje blago. Kdo bi od vseh kupil! A tista pod velikim belim solnčnikom, ali dežnikom, ne vem kaj je, kateri pokriva njo in vse njene košarice in pletenke, ta pač nima časa, da bi govorila, zakaj mnogo kupcev ima. Poleg nje kriči soseda:

»Pět za krajcar, za krajcar, pět za krajcar.«

Tu sta dve pozabili, da niste doma; glasno se nadelujeta za kdo vé kako malenkost z raznovrstnimi priimki, kakor jih poznajo take ženičice. Ljudje so povsodi jednaki.

Gremo-li dalje, evo velikih in malih kokošij, ponosnih petelinov, drobnih piščet, nerodnih rac, mastnih gosij, gosposkih fazanov, ljubeznivih golobov. A ti revčki ležé tu goli goleáti, le glava in rep jim nista oskubena. Za češki obed je imenitna zlasti gos, tako, kakor hrvaškemu »stolu« suhe klobasice s kislim zeljem. Kaj čemo: vsako selo svojo šego, vsaka hiša svojo čud, pravi Beli Kranjec.

Neugoden vonj te pošegače v nosu — pogledaš in vidiš kupe raznovrstnega sira, v hlebi, hlebkah, krogljah; tu je svež, ondi malo trji, a z onim-le bi lahko razbijal kamenje. Diši pa dovolj neugodno; hajdimo naprej!

No, to je pa res noč in dan! Tu smrdljivi sir, tam-le so dišeče cvetice in venci. Kdo bi si ne kupil male kitice, da si iz nosa prežene one dišave! Tu se prodajajo cvetice na pravem mestu.

Poslavljam se od tega glasnega trga, kateri je zanimiv tudi onemu, kateri ne kupuje ničesar. Če te kedaj, prijazni čitatelj, privede prilika v zlato Prago, ne pozabi si ogledati tudi tega kraja.

VII.

Veselo življenje v Pragi! Ne vem, ali se mi je le tako zdelo, ali je res: na obrazih, katere sem srečaval, nisem čital zamišljenosti, ampak nekako brezskrbnost in lahkoživnost, da sem bil tudi jaz brezskrben in vesel. V takem mestu se čutiš res slobodnega in svojega. V Pragi gre vsakdo svojo pot; če te pa slučaj nanese na kakega človeka, tedaj ti je dober znanec in vodnik, da ne rečem prijatelj. Ne redkokrat sem se tako s kom seznanil; tak prijazen tovariš mi je pokazal in razložil vse, kar je le vedel. Nekoliko takih prijaznih znancev je bilo skoro ves čas našega bivanja v Pragi z nami in nam požrtvovalno razkazovalo zanimivosti.

Praga je živahno mesto. Vedno je dosti naroda na ulicah, po prodajalnicah in raznih zabaviščih, vendar pa ni onega ropota, kakor n. pr. na Dunaju, kjer še dobro počiti ne moreš, če nisi v kaki skromni ulici. Ulice so lepe, široke, a ni po njih kamenitega tlaka, zato tudi ni ropotanja, kadar se pelje voz. Omenjal sem že nekaj praških cerkvá. V njih se hrani sto in sto zanimivostij, pa jih je tudi veliko, katoliških je 57. Od male starodavne romanske cerkvice svetega Longina na Rybníčku pa do ogromne stolnice sv. Vida nahajaš raznovrstne cerkve. Prezanimiva je gotška cerkev pred Týnom, nekdanja glavna cerkev utrakvistov, z dvema lepima gotskima zvonikoma, veličasten je renesanški hram sv. Nikolaja na Mali strani, starodavna je cerkev Marije v nebo vzete v Emausih, kjer so jugoslovanski benediktinci častili mogočnega Stvarnika v zvonkem slovanskem jeziku, visoka je frančiškanska cerkev snežne Matere Božje in mnoge druge. Vse cerkve se odlikujejo s starinami in lepo stavbo. Zdi se ti, da še vedno rastejo visoki barvani oboki, da se ti odpira nebo z vsemi čari in krasotami. Cerkev mora biti visoka, čim višja tem lepša, ker prav v tem se razlikuje od drugih zgradb, in po njej se dvigamo tudi mi v duševno višavo.

Ne morem zamolčati male dogodbe iz svojega praškega bivanja. Ko sem prispel z izložbenim vlakom Slovencev in Hrvatov na večer v zlato Prago, pozdravil je mojega prijatelja in mene na kolodvoru odličen Čeh, dober najin prijatelj in naju odvel v določeno stanovanje. Ker sva, utrujena od dolgega popotovanja, potrebovala počitka, poslovil se je najin prijatelj. Popreje smo se dogovorili, da prideva jutri k njemu, a pot do njega nama pokaže najina gospodinja.

Nisva spala sama: z nama je stanoval prijazen mlad zdravnik, kateri je baš dovršil svoje izkušnje. Ko se zjutraj oblečem za silo, bila mi je prva pot k oknu, da vidim to zlato Prago. Hm, gledam, manem si zaspane oči — zares, krasna ulica se je razprostirala pod menoj. Iz visokega tretjega nadstropja

se lahko nekaj vidi. Ljudij je že vse mrgolelo, živalij pa tudi, posebno še psov; psi so se vspeli tukaj celó do konjske časti, zakaj siromakom vozijo večje ali manje vozičke. Ulica je bila proti dolnji strani malo nagnena, ob obeh njenih straneh so bila nasajena lepo zelena drevesca. Zanimala me je ulica, hiša pri hiši, ta lepša od one, izvečine vse nove: kaj takega se ne vidi pri nas doma.

»Gospod, smem-li vprašati, kako se zove ulica pod nami?« vprašam zdravnika.

»Palackého třída!« odgovoril mi je oni prijazno.

»No, a drevesca, so-li kostanji, ali so akacije?« vprašal sem ga dalje, ker moje brljave oči s take višočine niso videle jasno.

»Mlade akacije so, gospod!«

Dobro, mislil sem si in prodajal zijale na oknu, dokler se ni pokazal na mizi topli zajutrek. Po zajutru naprosiva s prijateljem gospodinjo, da nama pokaže pot do najinega znanca. Dobra ženica je bila précej pripravljena, in odpravila sva se od doma.

Bili smo menda v tretji ulici od našega stanovanja, ko se spomnim, da bi bilo morda vendar-le dobro, da si zapišem naše stanovanje.

»Gospa, prosim kje stanujemo?«

»Balbínove ulice, číslo 19.«, odgovori mi.

Iz vlekel sem iz žepa beležnico in si z debelimi črkami zapisal stanovanje, potem se pa nisem več brigal zanje. Gospodinja je naju spremila do prijatelja, ž njim sva šla v razstavo in tam ostala do večera. Češki znanec je odšel preje domov, a midva sva še ostala, da si ogledava čudovito fontano. Okoli devete ure se še le spomnim, da treba iti domov, ako hočeva biti točna. Sedeva na konjsko železnico in hajdi na Králjeve Vinohrade, kjer je bilo naše stanovanje.

»Evo akacij, to je »Palackého třída«, semkaj idiva!« dejal sem in krenila sva peš po široki, lepi novi ulici. — »Je-li je res Palackega?«

»Je«, odgovori mi prijatelj.

Greva po jedni strani gori, po drugi doli, gledava na vsaka vrata, na vsako

ploščico in številko, a devetnajste številke ni nikjer. Greva drugič gori, drugič doli, zopet zaman. Raca na vodi, kje je to! rečem in poprašam prvega gospoda, katerega sem srečal, kje je v Palackega ulici številka devetnajsta.

»Na tej strani bode, tukaj so lihe številke«, pravi, »no, pa saj vama pokažem. Bratje Slovenci, ne-li?« popraša naju dobri, debeljušasti gospod s sivo brado, pogledavši na najina trakova, in se odpoti z nama.

Grema v tretje gori — hm, zopet ni nikjer devetnajste številke; sedemnajsta je še tu, devetnajsto pa kakor da je klek odnesel. Starček maje z glavo, gleda tu, gleda tam, vpraša nekoliko poslov, kateri so se prišli hladiti na vežna vrata — zaman; odgovoré mu, da v Palackega ulici ni devetnajste številke.

»Ej, ti si pravi!« sune me prijatelj, »kaj si nisi davi številke zapisal? Poglej, morda se pa ulica zove drugače!«

Posežem v žep, beležnica je notri, grema k svetilnici vsi trije in vidimo: Balbínove ulice číslo 19. Saj še prave ulice nismo iskali; hajdimo v Balbinovo ulico! A jaz ga prav laskavo zahvalim za prijaznost, rekoč, da sedaj najdeva hišo sama.

Greva s prijateljem nekoliko korakov, kar postanem, počehljam se za ušesi in rečem: »Sedaj sva jo pa zadela! Saj ne stanujeva v Balbinovi ulici.«

»Kje pa?«

»Tu ne, evo moje glave, precej si jo dam odrezati, če je tu najino stanovanje. Saj sem zjutraj na svoje oči gledal drevesa v ulici pod oknom, a gospod zdravnik je povedal, da so akacije.«

»Te sem videl tudi jaz.«

»Pojdiva torej v ono ulico, kjer so drevesa!« zapovem zopet z nekako skrbnim in strašljivim glasom. V Palackega ulici sva že bila; morava poiskati še kako drugo ulico z drevesi. Greva v to ulico, greva v drugo, zakreneva sem, zakreneva tam: vse zaman, nikjer ni dreves. V Jungmanovi ulici sicer tudi raste nekoliko dreves, ali samo v jedni vrsti, ne v dveh, kakor sem zjutraj videl skozi okno. Bilo mi je nekako

čudno, nisem znal, ali bi se smejal, ali jezil. Pojdiva zopet nazaj! Zopet ta preklicana Palackega ulica, z drevesi na obeh straneh, pa brez devetnajste številke. Hodila sva sem ter tje in bila v zadregi. Predlagam, da ugibajva, katera hiša je najina, morda naju slučaj dovede v pravo. Šla sva torej ponosno po sredi ceste, ne ob straneh, in se ustavila pri vsaki hiši, da jo vidiva od vrha do tal, baš kakor da jo hočeva kupiti.

»Ta-le bode!« vskliknem veselo in pokažem z roko prijatelju svojo iznajdbo.

»Ne vem.«

»Jaz pa vem. Le pogumno naprej!« pravim in korakam ponosno, kakor pravi Kolumbus proti oni hiši, prijatelj pa nekako dvomljivo za menoj. Hm, povedati moram, da je moj pogum z vsakim nadstropjem padal in gori v tretjem nadstropju bil je že tako majhen, da ga ni bilo kar nič več, vendar nisem hotel nazaj, da nas ne bi ljudje imeli za nepoštenjakoviče. Prideva v tretje nadstropje vsa upehana, zagledava vrata in hajdi v sobo! A v istem hipu začujeva vpitje in krik in vidiva, kako se malo dekletce skriva za svojo mater; seveda bilo je že pozno, a ljudje so se spravljali k počitku. Šembrajte, to je nepravilika, ako prideš po noči v tuje, neznano stanovanje v velikem mestu! Zaprli bi te lahko. Nekaj sem izmrmral gospej o svoji nepraviliki, potem pa se obrnil nazaj. Oj, to je bila huda pot! Prijatelj je bil srečen, da se je tiščal le za mano.

Evo naju zopet v začarani Palackega ulici, katero sva premerila že tolikokrat gori in doli. One zelene akacije, na katere sem zrl zjutraj s takim zadovoljstvom in veseljem, zdele so se mi sedaj, kakor da se norčujejo z nama. Poruval bi jih najraje in zapalil za velik kres. Gori nad nama so migljale zvezdice milo in čarobno, midva pa sva iskala mehke posteljice, katera je bila morda blizu. Spomnil sem se prav živo pripovedek iz tisoč in jedne noči in skoro

bi bil veroval, da kaka višja sila uganja z nama šale. Na svoje oči sem gledal skozi okno dva reda zelenih akacij, a v Balbinovi ulici ne bi našel ni travice, kako li ponosne akacije!

Šla sva vendar v Balbinovo ulico, pa nisva našla devetnajste številke.

»Beživa iz tega začaranega kraja!« dejal sem prijatelju, a nisem se mogel več jeziti, smejal sem se glasno h krati s prijateljem. Ali kam bi se obrnila v tujem, velikem mestu sedaj, ko je vsak kotiček napolnjen, ko je toliko tujcev v mestu! In še prav nič nisva poznala Prage.

Evo, baš ga je slučaj prinesel čuvarja mirú in reda, mestnega stražnika s sabljico ob strani! Ta bode prava oseba, ker nama bode znal svetovati. Vprašala sva torej njega, kje bi se dobilo pristojno prenočišče in mu povedala svojo nepraviliko.

»Morda pa še vendar dobimo stanovanje vaše«, rekel je in šel z nama nazaj. Šel sem i jaz, vendar le malo upal. Evo zopet Balbinove ulice, evo zelenih akacij v Palackega ulici — kar mi zadoni nasproti krepki:

»Servus!«

A veste, kdo je bil? Zakasneli nočni potnik, najin sodrug, mladi g. doktor. No, to se je moral čuditi, ko naju je zagledal v družbi čuvarja javnega mirú — že prvi dan! Vesela sva ga pa bila, vesela, bolj kot svojega brata.

Pa je-li sva bila res začarana? Ne, hiša, v kateri sva stanovala, stala je na vogalu; vhod ji je zrl v Balbinovo ulico in tamkaj je bila tudi prav skrita številka 19., najino stanovanje pa v tretjem nadstropju je gledalo v lepo Palackega ulico, v kateri so rasle in še raste one zelene, mlade akacije. Bil sem dobro naplačan za svojo brezskrbnost. Odslej sem si točno in redno zapisoval vsa pota in vse ulice, a drugič nisem več doživel take nepravilike. Morda bode tudi čitatelju koristilo, ako se spomni o pravilici moje nepravilike.

